

TA'LIM METODLARI VA VOSITALARINING ZAMONAVIY O'QUV JARAYONIDAGI AHAMIYATI

Sh.A.Turdiyeva

M.Ibragimova

R.Parpiyeva

Andijon davlat pedagogika instituti

pedagogika va psixologiya kafedrası katta o'qituvchisi

va kimyo o'qitish metodikasi yo'nalishi talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim metodlari va ta'lim vositalarining nazariy asoslari, ularning tasnifi, o'quv jarayonidagi o'rni va ahamiyati keng yoritilgan. An'anaviy, interfaol va innovatsion ta'lim metodlari mazmuni ochib berilib, ularning o'quvchilar bilimini chuqurlashtirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va kompetensiyalarni shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim vositalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'lim jarayoniga integratsiyasi hamda ularning pedagogik samaradorlikka ta'siri ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim metodlari, ta'lim vositalari, pedagogik texnologiya, interfaol metodlar, innovatsion ta'lim, axborot texnologiyalari, kompetensiyaviy yondashuv

Annotation: This paper provides an extensive analysis of the theoretical foundations, classification, and significance of teaching methods and educational tools in the learning process. Traditional, interactive, and innovative teaching methods are examined with regard to their role in enhancing students' knowledge, independent thinking, and competency development. In addition, modern educational tools and the integration of information and communication technologies into education are discussed.

Key words: teaching methods, teaching aids, pedagogical technology, interactive methods, innovative education, information technologies, competency-based approach.

Аннотация: В статье подробно рассматриваются теоретические основы, классификация и значение методов и средств обучения в учебном процессе. Анализируются традиционные, интерактивные и инновационные методы обучения, их роль в формировании знаний, самостоятельного мышления и компетенций учащихся. Также освещается использование современных образовательных средств и информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: методы обучения, средства обучения, педагогическая технология, интерактивные методы, инновационное образование, информационные технологии, компетентностный подход.

Asosiy matn: Ta'lim metodlari pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini maqsadga muvofiq tashkil etish usullarini ifodalaydi. Metod tushunchasi o'qitish jarayonida bilim, ko'nikma va malakalarni egallash yo'llarini belgilab beradi. Ta'lim metodlari orqali nafaqat bilim berish, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirish, uning ijtimoiy faolligini oshirish amalga oshiriladi. Ta'lim metodlari tarixiy taraqqiyot jarayonida takomillashib borgan bo'lib, ular asosan an'anaviy va zamonaviy (interfaol) metodlarga ajratiladi. An'anaviy metodlarga ma'ruza, tushuntirish, hikoya, suhbat, ko'rgazmali namoyish kabi usullar kiradi. Ushbu metodlar o'qituvchining yetakchi roliga asoslanadi va bilimlarni tizimli ravishda yetkazishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlar alohida ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlar o'quvchilarni faol fikrlashga, muammolarni mustaqil hal etishga va jamoada ishlashga undaydi. "Aqliy hujum", "Muammoli ta'lim", "Keys-stadi", "Loyiha metodi", "B-B-B", "Insert" kabi metodlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Bu metodlarda o'quvchi bilimni tayyor holda olmaydi, balki uni izlanish orqali egallaydi. Ta'lim vositalari esa o'quv jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan moddiy va texnik resurslardir. Ta'lim vositalariga darslik va o'quv qo'llanmalar, tarqatma materiallar, ko'rgazmali qurollar, texnik vositalar hamda elektron resurslar kiradi. Ular ta'lim mazmunini vizual va tushunarli tarzda yetkazishga yordam beradi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining ta'limga kirib kelishi ta'lim vositalarining imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Kompyuter texnologiyalari, interaktiv doskalar, virtual laboratoriyalar, masofaviy ta'lim platformalari o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada qulay va samarali qiladi. Ayniqsa, masofaviy va aralash ta'lim shakllari ta'limning uzluksizligini ta'minlashda muhim rol o'ynamoqda. Ta'lim metodlari va vositalarining uyg'unligi kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishga xizmat qiladi. Bu yondashuvda o'quvchi faqat bilim egasi bo'lib qolmay, balki uni amaliy faoliyatda qo'llay oladigan shaxs sifatida shakllanadi. Ta'lim metodlari va vositalari ta'lim jarayonining mazmuni, shakli va natijasini belgilovchi asosiy pedagogik omillardir.

Ta'lim metodlari o'qituvchi va o'quvchining belgilangan ta'lim maqsadlariga erishish yo'lida olib boradigan o'zaro hamkorlikdagi faoliyat usullarini ifodalaydi. Ular orqali o'quvchilarga bilim beriladi, ko'nikma va malakalar shakllantiriladi, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuv rivojlantiriladi. Ta'lim vositalari esa ushbu jarayonni tashkil etish va samarali amalga oshirishda qo'llaniladigan moddiy, texnik hamda axborot resurslaridir. Metod ta'limning mazmunini va jarayon tomonini ifodalasa, vosita uni amalga oshirish imkonini beruvchi yordamchi omildir.

Ta'lim metodlari mazmuni va qo'llanishiga ko'ra turli guruhlariga ajratiladi. Og'zaki metodlar — hikoya, tushuntirish, ma'ruza va suhbat orqali o'qituvchi bilimlarni tizimli tarzda yetkazadi va o'quvchilarning mantiqiy tafakkurini rivojlantiradi. Ko'rgazmali metodlar orqali bilimlar rasmlar, sxemalar, modellar, tajriba namoyishlari, video va animatsiyalar yordamida idrok etiladi, bu esa tushunishni osonlashtiradi va eslab qolishni kuchaytiradi. Amaliy metodlar mashqlar, laboratoriya va amaliy ishlar, tajribalar orqali nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lab, o'quvchilarda mustahkam ko'nikma va malakalar hosil qiladi. Muammoli va izlanish metodlari o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, savol qo'yishga, tahlil qilishga va muammoni hal etishga o'rgatadi.

Interfaol metodlar esa guruhli ish, munozara, "aqliy hujum", rol o'ynash kabi faoliyatlar orqali o'quvchilarning darsdagi faolligini, muloqot madaniyatini va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Zamonaviy ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan metodlar — masofaviy ta'lim, multimedia darslar, virtual

laboratoriyalar, onlayn mashg'ulotlar keng qo'llanilib, ta'lim jarayonining moslashuvchanligini oshiradi. Ta'lim vositalari ham ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular o'quv materialini samarali o'zlashtirishga xizmat qiladi. An'anaviy vositalarga darsliklar, o'quv qo'llanmalar, doska, jadval, xaritalar va plakatlar kiradi.

Texnik vositalar — kompyuter, proyektor, audio-video qurilmalar — axborotni tez va aniq yetkazish imkonini beradi. Elektron va raqamli vositalar, jumladan elektron darsliklar, ta'lim platformalari, mobil ilovalar, onlayn testlar va simulyatorlar o'quvchilarning mustaqil ta'limini rivojlantiradi. Laboratoriya va amaliy vositalar esa fanlarga oid tajribalar o'tkazish, modellashtirish va kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Didaktik materiallar — tarqatmalar, kartochkalar, testlar — o'quvchilarning faolligini oshiradi va bilimni mustahkamlashga yordam beradi. Ta'lim metodlari va vositalarining uyg'unligi ta'lim samaradorligini belgilaydi. To'g'ri tanlangan metod va mos vosita o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini chuqur rivojlantiradi, mustaqil va tanqidiy fikrlashni shakllantiradi hamda ijodkorlikni qo'llab-quvvatlaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion metodlar va raqamli vositalardan oqilona foydalanish raqobatbardosh, bilimli va kompetent shaxsni tarbiyalashning muhim sharti hisoblanadi.

Amaliy qo'llanilishi: Fanlarni interfaol metodlar asosida o'qitish Raqamli va masofaviy ta'limni tashkil etish O'quvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish Zamonaviy texnik vositalar yordamida dars samaradorligini oshirish Kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish

Xulosa: Ta'lim metodlari va vositalari ta'lim jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ularning ilmiy asoslangan holda tanlanishi va to'g'ri qo'llanilishi o'quvchilarning bilim darajasi, mustaqil fikrlashi va kasbiy tayyorgarligini oshiradi. Zamonaviy ta'limda innovatsion metodlar va texnologik vositalardan foydalanish pedagogik jarayonning sifatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Andreev V.I., Pedagogika, Moskva, 2018.

2. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 2020.
3. Klarin M.V., Innovatsion ta’lim texnologiyalari, Moskva, 2019.
4. Dewey J., Experience and Education, New York, 2015